

דף

כריתות י"ט ע"א - י"ט ע"ב

על הדרף

רצג

דמפורש דר' אליעזר ס"ל הא דמלאכת מחשבת. וי"ל לפמ"ש בספר מגן אבות לשבת (ע"ב): בתוד"ה נתכוין וכו' בסוה"ד לחלק דבהוצאה דמלאכה גרועה היא בעינן טפי מלאכת מחשבת מבשאר מלאכות ע"ש, א"כ בזבחים דמיירי בהוצאה, גם ר' אליעזר מודה דבעינן מלאכת שבת ע"כ.

דף י"ט ע"ב

בגמ': דאמר ר"י א"ש, המתעסק בחלבים ועריות חייב שכן נהנה.

כותב הגאון רא"צ פרומר זצ"ל - הי"ד מקוז'גלוב בספרו ארץ צבי (פר' ויצא ע' נא): שמעתי מהרה"ג מבנדין (שליט"א) זצ"ל על הגמ' (כריתות י"ט ב), המתעסק בחלבים ועריות חייב שכן נהנה, דכל הטעם שמתעסק פטור, משום דבכל עבירה ליכא איסור רק בהנאה, ואפי' דבר שאין בו שום הנאה, מ"מ כיון שרצונו לעשותו ונעשית מחשבתו חשובה ג"כ הנאה שנתמלא רצונו, ומזה הטעם מתעסק פטור, דבשלמא שוגג שרצה לעשות המעשה ונעשה רצונו יש הנאה על מילוי מחשבתו, משא"כ מתעסק שלא רצה לעשות, אין כאן שום הנאה, ע"כ פטור, וע"כ מתעסק בחלבים ועריות חייב שכן נהנה, דאין המתעסק משולל הנאה, עכדפ"ח.

★ ★

בגמ': המתעסק בחלבים ועריות חייב שכן נהנה.

הגאון ר' יוסף ענגיל זצ"ל בספרו אתון דאורייתא (כלל כד) כתב לבאר דין זה: נלענ"ד בהסברתו, דרק כשאסרה התורה מעשה בעלמא, אז כשאינו מתכוין, נחשב שלא עשה האדם את המעשה כלל ורק כנעשה מאיליו נחשב, אבל לא כעשאו אדם, שאיברי האדם עושים בלי כוונתו איננו מתייחס למעשהו כלל, וכמובן לכל בעל שכל צח.

ופמוכין לזה מש"ס יבמות (דף צ"ו ע"ב) מעשה בכית הכנסת של טבריא בנגר שיש בראשו גלוסטרא שנחלקו בו ר' אליעזר ור' יוסי עד שקרעו ס"ת בחמתן. ופריך קרעו סלקא דעתך, ומשני אלא אימא שנקרע ס"ת בחמתן, ובתוס' שם ד"ה קרעו כתבו וז"ל: קרעו משמע בכוונה עכ"ל, הרי דרק מה שהאדם עושה בכוונה מתייחס אליו, ושייך לומר שהוא עשאו, אבל מה שעשאוהו ידיו ואיברי גופו בלי דעתו וכוונתו כלל נחשב אך כנעשה מאיליו, וע"כ נעשה אילו לא קרעו בכוונה לא יתכן לומר מלת קרעו רק מלת נקרע וכו'.

איסור דאורייתא אכתי איכא, א"כ בודאי א"א ללמוד להיפוך דמתעסק במצוה אינו יוצא ידי חובתו.

★ ★

ברמב"ם (הל' שופר פ"ב ה"ד) כתב דהתוקע לשיר לא יצא ידי חובתו, ומ"מ פסק דכפאוהו לאכול מצה יצא ידי חובתו. וביאר בר"ן (ראש השנה כ"ח ע"א) דהרמב"ם ס"ל דכמו דאמרינן כאן דמתעסק פטור, אבל בחלבים ועריות חייב - שכן נהנה, ה"נ לגבי מצוות צריכות כוונה, היכי - דנהנה, כגון כפאוהו לאכול מצה, יצא ידי חובתו, והרא"ה הנ"ל חולק על זה, ועיין מש"כ בזה בס' דברי אסף על שבת ומועדים (עמוד ק"מ) בארוכה.

★ ★

בגמ': מבעי ל'י פרט המתעסק וכו'.

והקשה רש"י הא קרא למה לי, תיפוק לי' דמלאכת מחשבת אסרה תורה. ותירץ רש"י דר' אליעזר לית לי' מלאכת מחשבת אסרה תורה ע"כ.

וכתב האבני נזר (או"ח סי' רנ"ב אות ט'): ולשיטת רש"י דר' אליעזר לית לי' מלאכת מחשבת יש לעיין מהא דפרק המצניע (צד): הנוטל צפרניו זו בזו ר' אליעזר מחייב חטאת וחכמים פוטרין. ובגמרא לא שנו אלא לעצמו אבל לחבירו דברי הכל פטור. ומבואר דר' אליעזר פוטר מלאכה כלאחר יד, ולפי דברי החלקת מחוקק והב"ש ופר"ח באבן העזר סי' קכג דטעם פטור כלאחר יד בשבת משום דלא הוי מלאכת מחשבת, אם כן דלית ליה לר' אליעזר מלאכת מחשבת, מאי טעמא פטור בכלאחר יד. וצריך לומר לשיטת רש"י דלא כהאחרונים הנ"ל ע"כ.

והעיר הגאון ר' ישראל אלי' וינטרוב זצ"ל בגליון האבני נזר שלו (שנדפס בקובץ נזר התורה תמוז תשע"א ע' שע): אפשר דרק דין דבעי' מחשבה בזה לא ס"ל ר"א, דלא יליף משבת לכל התורה, ולפיכך בעי' בה", אבל סוג מלאכת המשכן הוא מלאכה חשובה, וכלאחר יד חסר בעצם חשיבותה ע"כ.

★ ★

וכתב הגאון המהרש"ם זצ"ל בקובץ כרם שלמה (שנה ו' קו' ה' ע' יד) על דברי רש"י הנ"ל שכתב דר"א לית לי' דמלאכת מחשבת אסרה תורה: נשאלתי מזבחים (מ"ז).